

NOBELOVE NAGRADE, ŠVEDSKA AKADEMIJA IN KULTURNI STIKI MED ŠVEDI IN SLOVENCİ

Vsako leto proti koncu jeseni nastane v deželah evropskega severozahoda radoveden nemir. Oči ljubiteljev lepe književnosti se obrnejo proti Stockholmu, kjer je osemnajstotnica članov Švedske akademije že vse leto zbirala podatke in pripravljala gradivo o kandidatih, ki bi utegnili priti v poštev za podelitev Nobelove literarne nagrade.

Nobelova ustanova s svojimi peterimi nagradami, ki se stekaje iz obresti nad 30-milijonske glavnice izumitelja dinamita, je stara komaj dobrih petdeset let. V tej dobi so prejeli književniki nagrado šestinštiridesetkrat. Seveda pa so v zmoti tisti, ki mislijo, da so bili s to nagrado vedno počaščeni res največji mojstri peresa. Že takoj v začetku, leta 1901, je bila borba za podelitev literarne nagrade zelo pereča. Če bi šlo po pravici, bi morali tedaj nagraditi Leva N. Tolstoja ali vsaj H. Ibsena. A Tolstoj je bil Slovan in njegova umetnost ni našla dovolj pogumnih zagovornikov v očeh razsodnikov, ki so videli v Slovanih tedanje dobe zaostale narode druge in tretje vrste. Nobelovi laureati se niso mogli, niti smeli začeti s Slovanom. Tolstoju so očitali, da je človek, ki ne spoštuje zakonov in reda (v carski Rusiji!) in da si drzne oporekati evangeliju. Sinoda ruske pravoslavne cerkve je namreč prav tedaj izobčila Tolstoja iz svojega občestva zaradi nekaterih mest v romanu »Vstajenje«. Pisatelj je napravil prerekanju konec s tem, da je odklonil nagrado tudi za primer, če bi mu jo hoteli prisoditi.

Tako se je vnela bitka za dva kandidata francoske narodnosti. Prvi je bil romanopisec Émile Zola, ki si je pridobil spoštovanje z nastopom v Dreyfusovi aferi (J'accuse!). Njegov nasprotnik je bil artistični pesnik Sully-Prudhomme, avtor zbirke »Stances et poèmes«, ki jim je kritik Sainte-Beuve posvetil nekoliko pohvalnih besed zaradi oblikovne strani in zavoljo trohice čustva v pesmi »La vase brisée«. Delo obeh francoskih protikandidatov je vsebovalo mnogo nasprotij. Zola je imel za seboj kopicico pri občinstvu uspešnih romanov in je pisal le še nekakšen epilog svojemu življenjskemu delu. Vendar je njegova kandidatura propadla zaradi grobosti naturalistične šole, kateri ni bil naklonjen že pokojni A. Nobel, a tudi zaradi očitkov neuglednosti osebnega življenja. Vsega tega ni bilo pri Sullyju-Prudhomme, pesniku sonetov in pesmi, kakor n. pr. »La justice« in »Le bonheur«, kjer opeva nasprotje med bolečo resničnostjo in višjo pravičnostjo; zato so nagrado prisodili njemu. Mož je ni porabil zase, saj mu ni bila potrebna. Spremenil jo je v ustanovo za francoski pesniški naraščaj.

Tako so se odprla vrata, skozi katera so začeli vstopati izvoljenci »Svenske Akademien«. Leta 1902 so prisodili nagrado nemškemu zgodovinarju Theodorju Mommsenu. Tudi to pot ni bilo takoj v začetku pravega soglasja. Mommsen, zagovornik nemških tez v svoji stroki, je imel protikandidata v angleškem evlucijskem teoretiku Spencerju, pa ga je naposled odrinil. S podelitvijo nagrade Mommsenu je bilo zelo previdno vzpostavljeno »kulturno ravnotežje« med Francozi in Nemci, ki je Švedom vedno prizadevalo hude skrbi.

Tudi tretje leto 1903 je bilo med švedskimi literarnimi sodniki veliko debat in zadrege. Spodobilo bi se bilo, da bi Nobelovo nagrado prejel Henrik Ibsen. Kakor Tolstoj pa je tudi Ibsen veljal za prekucuha v tedanjem svetu družbenih idej in stockholmska komisija je našla čudovit izhod: nagradila ni

idejnega novotarja, svobodnjaka in svetovljana Ibsena, pač pa njegovega rojaka in političnega nasprotnika, pisatelja in dramatika Björna Björnsöna, ki je bil literarno manj pomemben od Ibsena, a je prav tedaj udrihal po Švedih, češ da zatirajo z njimi v državni skupnosti živeče Norvežane. Podobnih kulturnih, političnih, celo diplomatskih nesoglasij je bilo zaradi podeljevanja nagrad mnogo tudi pozneje, a v Stockholmu so o njih previdno molčali, da ne bi zmanjšali ugleda Nobelove ustanove. Vidimo torej, da se pri izberi kandidatov za Nobelovo nagrado bije vsako leto hud zakulisni boj. Tekma ne mine nikoli brez intervencij. Člani komisije postajajo spričo tega bolj in bolj molčeči in z molkom čuvajo decorum institucije, v kateri ustvarjajo svoje odločitve.

Leta 1904 sta prejela Nobelovo nagrado provensalski pesnik *Frederic Mistral* in Španec *J. Echegaray y Eizaguirre*. Leta 1905 se je zgodil »čudež«: prodril je Poljak, pisatelj zgodovinskih romanov *Henrik Sienkiewicz* (v slovenščini: *Quo vadis*, *Z ognjem in mečem*, *Križarji*, *Mali vitez*, *Rodbina Polaneških*, *Brez dogme* itd.). Zgodilo se je prvič, da je »vdrk« slovenski kandidat v posvečeni hram stockholmske ustanove. *Sienkiewicz* takrat že ni bil več mlad, sodbo o njem pa je izrekla svetovna javnost z milijoni bralcev že pred osemnajstotico Švedske akademije. Leta 1906 je dobil nagrado italijanski pesnik *Giosuè Carducci*, nacionalni predhodnik *Gabriela d'Annunzija*, leta 1907 angleški pisatelj kolonialnih motivov *Rudyard Kipling* (v slovenščini *Knjiga o džungli*, *Kim*), leta 1908 danes že na pol pozabljeni nemški filozofski pisec *Rudolf Eucken*, leta 1909 švedska pisateljica *Selma Lagerlöf* (v slovenščini *Gösta Berling*, *Klara Gulleborg*, *Zgodba o blaznem Gunnarju*, *Kristusove legende*), leta 1910 ne posebno pomenljivi nemški novelist *Paul Heyse* (v slovenščini *novela Izgubljeni sin*). Mnogo vrednejši švedski pisatelj *Avgust Strindberg* se ni mogel uveljaviti, ker je imel proti sebi večino (zaradi zasebnega življenja in pa, ker je bilo zopet treba ugoditi Nemcem).

Leta 1911 je prišel na vrsto belgijski pisatelj *Maurice Maeterlinck* (v slovenščini drame: *Slepci*, *Vsiljenka*, *Modra ptica*, *Stilmondski župan*, *filozofska kramljanja: Življenje čebel*, *Iz življenja termitov*). Leta 1912 je prejel nagrado nemški naturalistični dramatik *Gerhardt Hauptmann* (v slovenskem prevodu drame in komedije: *Voznik Henšel*, *Bobrov kožuh*, *Roza Bernd*, *Helga*, *Potopljeni zvon*). Leta 1913 je vzbudila splošno pozornost kandidatura bengalskega pesnika iz *Kalkute*, *Rabindranatha Tagoreja*. Mož je bil v Evropi skoraj popolnoma neznan. Njegov protikandidat je bil nič kaj eksotičen pripovednik s Spodnje Štajerske — *Peter Rosegger*. Nemci, ki so skušali pri stockholmski komisiji vedno uveljaviti svoje posebne vplive in zahteve, so napeli vse sile, da bi napravili *Roseggerja* za pisatelja nezaslužene slave. In kdo ve, kako bi se bila končala ta literarna tekma med tedaj v Evropi malo znanim bengalskim pesnikom in Nemcem, da se ni *Rosegger* prav tisti čas umazal z znanim šovinističnim oklicem za nemški *Schulverein* ob slovenski severni jezikovni meji.

Leta 1914 je izbruhnila vojna. Nobelova nagrada je ostala nepodeljena. Leta 1915 je bila odločitev težka, vendar si jo je priboril francoski, v Švici živeči pacifistični pisatelj *Romain Rolland* (v slovenščini *Beethnovnovo življenje*, *Colas Breugnon*, *Igra o ljubezni in smrti*). Leta 1916 je dobil nagrado švedski pisatelj *Werner v. Heidanstam*. Tudi naslednje leto je na-

grada iz razumljivih vzrokov ostala doma. Delila sta si jo Danec Karel Gjellerup in Henrik Pontoppidau. Leta 1918 in 1919 je sklad počival, leta 1920 sta bila nagrajena dva: nemško pišočič Švicar Karel Spitteler in Norvežan Knut Hamsun (v slovenščini Pan, Viktorija, Blagoslov zemlje, Potepuhi). Leta 1921 je bil nagrajen Francoz Anatole France (v slovenščini Kuhinja pri kraljici Gosji nožici, Otok pingvinov, Bogovi so žejni, Sodobna zgodovina). Leta 1922 je prejel nagrado španski dramatik Jacinto Benavente (v slovenščini komedija Roka roko umivà), leta 1923 pa irski pesnik W. B. Yeats (v slovenščini Gospa Cathlena). Za njim je prišel na vrsto drugi Slovan, poljski romanopisec Vladislav Reymont, ki mu je bila podeljena nagrada izrecno za »Kmet« (v slovenščini Kmetje, Leto 1794, Tomek Baran). Leta 1925 je komisija prisodila nagrado angleškemu pisatelju irskega porekla G. B. Shawu, ki pa denarja ni sprejel, ampak ga je odstopil društvu za krepitev kulturnih stikov med Anglijo in Švedsko. (Shawa poznamo po komedijah in dramah: Pygmalion, Androklos in lev, Črna dama iz sonetov, Cezar in Kleopatra, Obrt gospe Warenove, Kandida, Zdravnik na razpotju, Kako zabogatiš, Hudičev učenec, Sveta Ivana i. dr.) Leta 1926 je nagrada izostala, leta 1927 jo je prejela italijanska pisateljica Grazia Deledda (v slovenščini Golobi in jastrebi, Sardinske novele, Na pomoč!). Leta 1928 je bil nagrajen francoski filozof-metafizik Henry Bergson (študija o njem izpod peresa dr. Fr. Derganca v Lj. Zvonu 1917). Vzporedno je prejela nagrado tudi norveška pisateljica Sigrid Undset (v slovenščini Jenny, Kristina, Lavransova hči). Leta 1929 je bil nagrajen nemški sodobni pisatelj Thomas Mann (v slovenščini novela Smrt v Benetkah, v pripravi roman Buddenbrookovi), leta 1930 Američan Sinclair Lewis (v slovenščini Arrowsmith, Mantrap, Elmar Gantry, Kraljevski Kingsblood), leta 1931 Šved E. A. Karfeldt, leta 1932 angleški romanopisec John Galsworthy (v slovenščini Temni cvet, Saga o Forsytih, drame in komedije: Družba, Borba, Joy, v pripravi Moderna komedija). Leta 1933 je nastala politična dilema. Predlagan je bil med drugimi ruski realist Maksim Gorki. Švedska akademija pa je hotela izpričati svojo nepristranost in nedotakljivost in je »odkrila« drugoga Rusa in tretjega Slovana — mladostnega sopotnika in tovariša M. Gorkega, v Parizu živečega ruskega emigrantskega pisatelja Ivana Bunina. Od Bunina imamo v slovenščini nekaj črtic (Volga, Prelaz, Nova železnica, vse v Ruski moderni Minke Govekarjeve iz leta 1906). Leta 1934 je dobil nagrado Italijan Luigi Pirandello (v slovenščini Šest oseb išče avtorja, Henrik IV., novele »Vrtnica«). Leta 1935 je nagrada izostala, naslednje leto 1936 jo je dobil ameriški dramatik Evgen O'Neill (v slovenščini Anna Christie, Strast pod brestii). Leta 1937 je bil nagrajen francoski pisatelj Roger Martin du Gard, leta 1938 pa ameriška pisateljica romanov Pearl Buck (v slovenščini Dobra zemlja, Matì, Zmajovo seme, Prva žena). Leta 1939 je prejel nagrado finski pisatelj F. E. Sillanpää. To je bila (zaradi rusko-finske vojne) že druga demonstrativna poteza Švedske akademije proti Sovjetski zvezi.

Med drugo svetovno vojno od leta 1940 do 1943 so nagrade počivale. Leta 1944 je bil nagrajen danski pisatelj Joh. V. Jensen, naslednje leto 1945 čilska pisateljica Gabrielja Mistral, leta 1946 nemško pišočič Švicar Hermann Hesse, leta 1947 Francoz André Gide (v slovenščini Vatikanske ječe), leta 1948 angleški pisatelj T. S. Elliot. Leta 1949 je nagrada

izostala, leta 1950 so jo prisodili ameriškemu pisatelju Williamu Faulknerju (v slovenščini Svetloba v avgustu), leta 1951 švedskemu pisatelju Pärju Lagerkvistu, leta 1952 pa Francozu Françoisu Mauriacu (v slovenščini Gobavca je poljubila, drama Asmodej).

Ob vsaki podelitvi nagrade se pove, kakšen je bil vzrok, da jo je pisatelj prejel. Iz tega izhaja, da Švedska akademija ne izbira nagrajencev zgolj z merili čiste umetniške vrednosti, temveč se ozira tudi na osebne in moralne kakovosti pisca, na neoporečnost njegovega življenja ter na človekoljubne namene, ki se izražajo v njegovem delu. Ocenjevalci tehtajo, kakšne ideje izpoveduje kandidat, predlagan za nagrado, kakšnega stroja je država, iz katere izhaja, in kako se skladata njegovo življenje in delo. Vse to je med seboj zelo nadrobno prepleteno in povezano — v številni odmevi, ki ga bo podelitev nagrade izzvala v svetu. Spričo teh kriterijev, ki se ne opirajo izključno na estetiko, marveč iščejo stranske zaslombe tudi v politiki in diplomaciji, je razumljivo, da sta svojčas ostala nenagrajena Tolstoj in Ibsen, a so prejeli nagrado pisatelji takšne vrste, kakor sta bila Sully-Prudhomme in Mommsen, med obema vojnama pa več skandinavskih pisateljev srednje vrste. V začetku ustanove so se Švedi zelo ozirali na ravnotežje med Francozi in Nemci, po drugi svetovni vojni pa so se njih simpatije očitno nagnile na stran Amerike, kjer je politično in gospodarsko težišče odklona od Rusije.

Ob tem dejstvu se ni čuditi, da prihajajo v Stockholmu do veljave takšni in takšni pisatelji, ki so že dosegli svoje število let ter so povsem trdni v svojem jedru. Kot akademska ustanova ima »Svenska Akademien« svoj določen delokrog. Braniti mora tradicijo, preteklost, zajemati obstoječe, ne pa pospeševati to, kar morebiti šele nastaja. Iz povedanega sledi, da ne more utirati poti novotarjem in novotarijam. Za njo eksistirajo le določena dela v nerevolucionarni obliki. Za vsakega kandidata je treba toliko in toliko tajnih posvetov in še več molčečnosti. Konec konca se je vselej treba boriti proti nekim predsodkom in vplivom. Žrtve so neogibne in padajo tukaj na kulturnem področju kakor pred svetovnim forumom v politiki in gospodarstvu. Pri takem in tolikem akademizmu so dosedanjí rezultati ustanove razumljivi. Kakor je leta 1911 podlegel manj pomembnemu Nemcu Heyseju Šved Strindberg, ne bi mogel pri stockholmski ustanovi nikoli priti do veljave naš Ivan Cankar, čeprav je imel za takšno kandidaturu vse umetniške pogoje. Prej bi se nemara uveljavil Oton Zupančič, v današnjem času pa ob primernih zagovornikih pisatelj takšne vrste, kakor je Ivo Andrić. Toda Jugoslavija je daleč od Švedske — zemljepisno in duhovno. Še Čehi in Madžari, ki so imeli dobre zveze s severozahodom, se niso mogli zasidrati v Stockholmu med prvo in drugo svetovno vojno.

V glavnem se lahko reče, da se želja, ki jo je imel Alfred Nobel, ko je priključil svojim prvotno štirim nagradam še peto nagrado za literaturo, ni izpolnila. Želel je namreč, da bi njegova nagrada omogočila nagrajenemu pisatelju nadaljevati delo in ga dovršiti do skrajnih mej človeške zmogljivosti. Če pa prejme pisatelj Nobelovo nagrado, ko je že star, tako rekoč ustvarjalno izčrpan, nagrada ne more izpolniti svojega namena.

Slovinci smo pred petimi, šestimi desetletji imeli moža, ki je s svojim delom vsaj od daleč zbudil zanimanje Šveda za našo kulturo in literaturo — Antona Aškercu. Leta 1898 se je Aškerc v Ljubljani seznanil z Alfredom

Jensenom, ki je takrat potoval po južnih slovanskih deželah in se je ustavil tudi v Ljubljani. Jensen je potoval s štipendijo Švedske akademije.

Prvotno jurist (študiral je pravo v Upsali), je pozneje stopil v uredništvo göteborgškega dnevnika ter se popolnoma posvetil književnosti. Njegov oče je bil geometer v Rusiji. Tam se je tudi on naučil ruskega jezika, od leta 1890 pa je potoval po Evropi, kjer se je zanimal posebno za slovanske narode. Preučeval je njihove narodnostne in kulturne razmere ter opisal nevzdržnost tedanjega stanja v avstro-ogrski monarhiji. Leta 1895 je priobčil v švedskem tisku študijo o Prešernu (Prešeren, Slovenarnas nationalskald, z mnogimi prevodi Prešernovih pesmi). Tri leta nato je objavil članek o Aškercu, tudi s prevodi Aškerčevih pesmi (Anton Aškerc, Slovenska ballader, v knjižni izdaji Stockholm 1901). Leta 1899 je prevedel celo dve pesmi Ivana Cankarja (Ob grobu tiranovem, Intermezzo v nebesih). O Sloveniji je pisal tudi v knjigi »Slavia« iz leta 1897.

Alfred Jensen in Aškerc sta se kmalu zblížala. Postala sta prijatelja, dopisovala sta si, zamenjavala med seboj knjige in se končno pobratila. Jensen, ki je bil tudi sam kos pesnika, je povezal Aškercu s švedskim poetom grofom Snoilskim. Pisma med Jensenom in Aškercem so spočetka nemška in ruska, od srede oktobra 1898 naprej pa slovenska. Tako piše Aškerc Jensenu 5. novembra 1898: »Ni se mi nikoli sanjalo, da bode moje verze kdo prevajal na švedski jezik. Čakajte, kadar se jaz naučim švedskega jezika, prevedem nekaj Vaših ter Snoilskega poezij na slovenski jezik.« Dalje: »Zdaj pripravljam tudi jaz feljton o Vas.« V tem pismu poizveduje Aškerc o Jensenovi sodbi zaradi »Pavlihe na Jutrovem«, ki je izšel v zbirki »Novih poezij«. Dne 11. januarja 1899 se laska Jensenu: »S svojim feljtonom o Jensenu sem storil samo svojo dolžnost. Mož, kakršen ste Vi, gospod, ki tako simpatično piše o Slovencih, zasluži, da se mu tudi v naši literaturi postavi majhen spomenik. Mi Slovenci nismo nehvaležni. Jaz sem Vam pa tudi osebno hvaležen za to, da ste nekatere moje stvari prevedli na švedski jezik.«

Tri mesece pozneje, 11. aprila 1899, poroča Jensenu o Cankarju: »... Kar ste izvedeli o Cankarju, je gola istina. Cankar, Ivan Cankar je mlad, jako nadarjen lirik; absolviral je realko in biva sedaj na Dunaju. Svoje pesmi je objavljajl že več let v Zvonu, sedaj je izdal svoje reči pod zaglavjem »Erotika« v Ljubljani pri nemškem tiskarju in založniku Bambergu. Bamberg je razprodal okoli 200 eksemplarov. Ko je škof knjižico videl in čital, je pokupil ostalih cca 790 izvodov in zakuril z njimi svojo peč. Grmada, poetična grmada, kajne?« In dalje: »Poudarjam, da je Cankar res pravi pesnik. Poglavitna tema je eros.«

V pismu od 18. marca 1901 se Aškerc raduje, da je Jensen prevedel blizu 30 njegovih balad in romanc na švedski jezik. Piše mu: »Vaši prevodi bodo Vaše visoko izobražene rojake prvokrat seznanili z našo mlado poezijo in nadejam se, da bodo Vašo knjigo tudi razvajeni Švedi radi čitali, ker vem, da ste izboren prevoditelj, saj ste sami pesnik! Kadar knjiga izide, prosim Vas že sedaj, da mi jo dopošljete.« — »Iz Vašega cenj. pisma sem razvidel, da ste si izbrali iz mojih treh knjig tako primerne snovi, ki so občečloveškega, socialnega in takšnega narodnega značaja, ki bodo zanimale Vaše čitatelje. Seveda bi bilo v mojih knjigah še nekaj pesnitev, ki bi bile primerne za Vaš zbornik. Ako utegneta in se Vam ljubi, bi Vam svetoval, da prevedete n. pr.

te-le stvari (sledí naštevanje) iz Balad in Romanc, Lirskih in epskih poezij in Novih poezij.«

Alfred Jensen je medtem postal tajnik Švedske akademije, kar je bilo zelo pomembno, saj je bil s tem vključen v osemnajstorico, ki je imela pravo predlagati kandidate za Nobelovo literarno nagrado. Ali je Aškerc slutil pomen te Jensenove vloge, ko mu je priporočal prevajanje svojih pesnitev?

Dne 4. avgusta 1901 sprašuje Jensena: »... Ali se Tvoji prevodi mojih stvari že tiskajo?« — Dalje: »Danes Ti pošilja Schwentner tudi »Prešerna« v novi izdaji, ker si mi zadnjič omenil, da ga še nimaš. Prosim, vzemi ga od mene za spomin. V kratkem Ti pošljem svojo Rusko antologijo, kadar bo natisnjena.«

30. avgusta se zahvaljuje za korekturne pole, »ki so me nenavadno zanimale. Prečital sem vse, čeprav, žal, nisem veliko razumel. Obenem se Ti že sedaj zahvaljujem za veliko čast, da si me predstavil svojim rojakom. Čudna usoda! Tvoji visoko izobraženi rojaki bodo čitali poezije skromnega Slovence in morebiti jim bode marsikaj ugajalo. In marsikateri Šved — morebiti tudi kaka lepa Švedinja! — vzame v roke atlas, pa bo iskal tistih dežel »tam doli na jugu Evrope«, kjer bivajo Slovenci. Tvoj izbor kaže o Tvojem finem razumevanju in okusu. Zdi se mi, da je neki sistem v tem izboru.«

Pismo od 16. decembra 1901 pravi: »Z velikim zanimanjem sem tudi čital recenzije švedskih časnikov o Tvojem prevodu mojih balad, a da Švedom tako ugajajo moje stvari, to je zame velika čast! Švedi so gotovo razvajeni v takih stvareh...« — Po sporočilu o tragični smrti zgodovinarja Simona Rutarja, pripominja o sebi: »V Stockholm bi rad prišel enkrat, samo ne vem še, kdaj. Pri Vas se človek lahko veliko nauči.« Končno javlja, da ima nekaj pisem grofa Snoilškega, ki je medtem umrl, in pravi: »Kadar bi Vaša akademija potrebovala kopije teh pisem, bi jih rad poslal. Gotovo se bodo švedski literati zanimali zlasti takrat, kadar se začno izdajati vsa skupna dela pokojnikova, tudi za korespondenco njegovo. Zato Te pooblašчам, da poveš Tvojim tovarišem, da imam tudi jaz nekaj pisem Snoilškega.« —

Kako se je nadaljevalo in kdaj se je končalo dopisovanje med Aškercem in Jensenom, ne vemo, verjetno pa je, da sta ostala v stiku do Aškerčeve smrti leta 1912. Ugotovljeno pa je, da se je pri razprodaji Aškerčeve posmrtnine po puščini po pomoti prodal tudi izvod zadnje, v knjižni obliki izišle Aškerčeve pesnitve »Atila v Emoni«, ki jo je pesnik z lastnoročnim posvetilom namenil A. Jensenu.

Alfred Jensen, ki je imel morda v zboru Švedske akademije vplivno besedo leta 1915, ko je šlo za to, ali naj se podeli Nobelova literarna nagrada Tagoreju ali njegovemu nasprotniku Roseggerju, je morebiti pripomogel k odločitvi v korist bengalskega pesnika. Osem let po Aškerčevi smrti je zopet vzpostavil stik s Slovenci. Leta 1920 je dr. Vojeslav Molč priobčil v LZ dva članka, ki mu ju je poslal v objavo A. Jensen, »izborni poznavalec slovanskih kultur in literatur, prevajalec Prešerna in Aškerca, ruskih, poljskih in čeških pesnikov« v švedščino.

Prvi članek z naslovom »Slovani po vojni« (Slavernas efter kriget) je izšel prvotno v reviji »Nationell Tidskrift« ter v glavnem informira švedsko javnost o problemih slovanskih držav. Jensen izraža v njem svojo sodbo o jugoslovanskem vprašanju v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev. Drugi

članek »Ali naš čas nima dovolj literarne produktivne sile?« govori o tem, da se mora pesnik »kolikor mogoče držati daleč ob strani vsega političnega in praktično socialnega. Vendarle pa ne more biti slep za obdajajočo ga resničnost: nezavedno ga mora občutljivo dotikati vse, kar more doživljati, in to čustvo skrbi, srda in žalosti se mora izliti v njegovo poezijo, ne da bi zaradi tega tudi določalo ton in vsebino njegovega pisanja.« Zanimiva opredelitev — za člana Švedske akademije!

St. K.

PROBLEM KRIMINALNEGA ROMANA

(Nadaljevanje in konec.)

Po obliki, ki sta jo ustvarila Poe in Doyle, je nastalo nekaj tisoč kriminalnih romanov, dobrih in slabih, duhovitih in bedastih. Detektiv se je spreminjal, nastopal zdaj kot zdravnik, znanstvenik, novinar, zdaj kot čudak, kot atlet ali pohabljenec ali celo slepec. Kriminalni roman postane najbolj brana literatura in mnogim nadomešča šah in reševanje križank. Zapletena zgodba se je vlekla od prve do zadnje strani in bralec je zvedel za morilca prav na koncu knjige. Enolična gradnja je dajala možnost za obdelovanje snovi, ki so postajale nezanimive in dober kriminalni roman je bil zmerom bolj redek. Dosedanja oblika mu je dajala neke prednosti, postavila pa mu je tudi meje in pravila, ki so zločin, ne pa kot človeško in družbeno tragedijo prikazovale topo in mehanično.

Zanimivo je, da so v tem času vneme za branje in pisanje detektivskih romanov pisatelji skandinavskih dežel dosegli poleg Angležev največji uspeh. Heller, Eje, Elvestad in drugi so se uvrstili med najboljše pisatelje kriminalnih romanov.

Novo obliko kriminalnega romana so v novejšem času ustvarili pisatelji G. K. Chesterton, Ronald Knox in Graham Greene. Vzeli so Poeovo obliko in jo postavili na glavo. Leta 1904 je Chesterton izdal roman z naslovom »The Napoleon of Notting Hill«. To ni bil roman v običajnem pomenu besede, pisatelj je delo sam imenoval »Romance« in s tem označil njegov fantastični, skrivnostni in alegorični značaj. Romanca je postala alegorija. Roman je imel uspeh in sledila je vrsta novih, duhovitih pustolovščin in detektivskih zgodb. Njegov detektiv je Father Brown v »The Innocence of Father Brown« (1911), »The Wisdom of Father Brown« (1914), »The Incredulity of Father Brown« (1926) in »The Secret of Father Brown« (1927), kateremu se pridruži kot pomočnik in sodelavec bivši tat in zločinec Flambeau. Father Brown ni detektiv kot Sherlock Holmes, njegova umetnost je v preprostosti njegovega srca, v njegovem poznanstvu sveta in ljudi. Chestertonov dar iznajdljivosti je neizčrpen in neutrujajoč. Rešitev njegovih detektivskih zgodb vselej pomirja, ker ni zamotano iskana in ker je naravno psihološka.

Hilaire Belloc je svoje fantastično-pustolovske zgodbe in detektivske romane pisal z namenom, da v njih biča nekatere socialne pojave in politične napake. Njegove detektivske zgodbe postanejo zrcalo družbe in satira na sodobne razmere. Jedro dejanja je pri večini teh zgodb vzeto iz vsakdanjega življenja. Najbolj znani njegovi detektivski romani so »Mr. Petre« (1925), »The